

PIRINIO MENDIETAKO GIZARTEAK ETA IKERKETA ANTROPOLOGIKOA XXI MENDEAREN AURREAN

Kepa Fdz. de Larrinoa

Antropologiaren irakaslea (Nevada University Abroad Consortium. Donostiako Campus-a)

SARRERA

Zenbait arazo teoriko antzeman daitezke hego Europako gizartearen eta kulturen ikasketan. Lehenengoz, antropologiaren eta historiaren arteko harremanak nolakoak izan behar diren etengabeko eztabaida izan da. Hontaz, Davis-ek (1977) bi liburu proposatu zituen gidari gisa. Lison Tolosana (1966) eta Biok (1974). Beste liburu garrantzitsu batzuk ekonomia politikoaren esparruan aurkitu zuten giza errealitatearen «adierazpena»: Schneider & Schneider (1976) eta Cole & Wolf (1974). 1980, hamarkadan hainbat antropologo ari izan dira antropologiaren eta historiaren artean bestelako harremanak ikertzen, eta zenbait egilek, alde batetik, idatzitako testu historikoak, eta bestetik, berri-emateak beren iraganaz produzitzen dituzten diskurtsoak bereiztu dituzte (Ikus McDonald 1986. Moss 1979). Era berean azaldu da Zonabend (1984). Idazle honek Historia eta Denbora bereiztu ondoren, biografia pertsonalak eta senidearen denbora ikasi ditu. Autore honen eritziz, denbora moeta biak Historiak ahaztuta daude. Ondorioz, bereizketa berri bat egiten du historiaren eta gomutaren artean. 1986. urtean, Davis-ek bere liburua argitaratu zuenetik ia hamar urte pasata, historiaren eta etnografiaren arteko harremanez Lloberak idatzitako artikulu polemiko batek Hego Europaz diharduten beste antropologoren erantzuna jaso zuen. Oro bar, nekazal Europaren ikasketan zera eskatzen zaió ikertzaileari: iragana eta oraina integratzen dituen paradigma interpretatzaile bat. Hau da, historia «field work» edo «bertako iharduera» laburrean sinkronikoki bildutako datu andanaren kontestualizabide modura erabilii lekuz, dimentsio diakronikoak analisiaren zati garrantzitsua behar du izan.

Bigarrenez, «ondraren eta ahalkearen» kontzeptuak azpimarratu zituzten hasierako ikerlanek Hego European, eta, beraz, modu orokor honetara ikasiak izan ziren gizarte eta kultura asko, batez ere mediterraneo aldekoak (ikus Peristiany 1965). Beste lanek «patrol-bezero» izendatuak izan ziren harreman

moeta batzu aurkitu zituzten. Hala ere, kategoria hauen «unibertsalitatea» (hots, aplikatasun orokorrik bazutenez) ezeztu zuen geroko iharduera antropologikoak, tokian tokiko zehezatasunek eta kontestualizazioek kontzeptu hauen esanguran aldaketa sakonak produzitzen zituztela erakutsiz (ikus Herzfeld 1980, Wikan 1984). Lever-ek (1986) honako baieztapen erradikalaz juzkatu du arazoa: «ondra/ahalke kontzeptuak «engainio» bihurtu ziren, zeren eta ikertzailearen begiak alden du arazi bait zituzten nagusiak ez ziren talde sozialen baloreetatik; eraberean, ezin zuten adierazi zergaitik aldatzen ziren gizarte-ko baloreak» (83. hor.).

Beste alde batetik, B.J. O'Neill-ek (1987) argumentatu du «ondra/ahalke», eta «patrol-bezero» kodigoak ez direla bat ere egokiak «Mendiko Europa» deritzona Ikasten dugunean, alderdi honetako mapa kulturalak eta ekologikoak eta Mediterraneokoak bereiztekoak direla azpimarratzen duelarik Alegia, ezberdintasunak geografian eta kliman ez ezik, kulturen eta gizartearen dautza (Ikus Burns 1963, Wolf 1966, Laslett 1983, 1984).

Badago bestelako interes akademikorik Hego Europako antropologian. Alde batetik, «emakumezko/gizonezko» generoari buruzko ikerketak daude, batez ere «ezkontza» eta etxe-koen lanatiketa eta ekonomia estudiantzen dituztenak. Indar materialen (hau da, sozialen, ekonomikoen eta politikoen) eragin kortasuna, errepresentazio sinbolikoen jokabidea eta identitatearen erakuntza dira gako generoaren ikerketan. Eta Hego Europako nekazal gizarteetara aplikatu daitezkeen adierazpide bakar bat ez dute antropologoek aurkitzen. Laburbilduz, «gizonezkoen nagusigoaren» eta «emakumezkoen menperatasunaren» ikasketan, klase, erlijio, hazkuntza eta bertan bertako bereiztasunak kontutan hartzekoak dira.

Sarrera honi amaiera emateko, esan dezagun badela azken bolada honetan jokabide bat, Hego European izan ezezik, beste sailkapen geografikoetan ere nabarmentzen dena: mo-

dernismo-osteko «subjektibitateak», «erreflexibitateak», eta «benetazkotasunak» ekarri duten etnografia gisa.

Hego Europako ikasketa antropologikoak, orduan, bideraketa eta bornu teoriko frango erakusten ditu.

ANTROPOLOGIA PIRINIO MENDIETAN

Arkeologiak irakatsi digunez, mendietan hasi zuten beren historia Europa aldeko jenteeak. Eta historiak agertu duenez, mendiko eta lautadako gizarte eta kulturen arteko harremanak funtsezkoak izan dira gizarteko antolamendu politikoetan. Antropologiak ere azaldu du badela eskualde ekologikoz eskualde bestelako antolamendu sozialik eta ulerkerak kulturalik (Ikus Laslett 1983, 1984; O'Neill 1987).

Pirinio mendiak Hego Europan daude, Espainia eta Frantzia estatuen artean muga da. Mendizerrako bazter bat Mediterraneoan eta bestea Atlantikoan egonik, bertako jendeen eta gizarteen ezaugarri kulturalak ez dira antropologian «mediterrano-tzat» izendatzen direnak, baizik eta «mendiko Europa» izenarekin ezagutzen direnak.

Etnografiak eta historiak esaten digutenez, mendiko lurralde honetan bi gai dira funtsezkoak: *harana* eta *etxea*. «Haranek», eta «etxeek», ordea, ez daukate esangura bat-bera historiako mementu denetan, ezta ere alderdi orotan. Kontsultatu ahal dugun literatura zabala da, eta bai lan historikoak, bai konparatiboak eta bai tokian tokikoak nahiz orokorrak eskeintzen ditu (ikus Argemir 1979, 1980; Augustins 1981a, 1981b, Barrena González 1990, Bourdieu 1962, 1972; Caro Baroja 1988; Dumas 1976; Esteba Fabregat 1971, Goody, Thirsk and Thompson (eds.) 1976, Argemir & Pujadas 1985). Lan hauek diotenez, mendialde europear honetako gizarteek eta kulturek honako praktika sozialak dituzte baltzuan: familia tronkala, etxealdearen dibidiezina eta primutza.

Baileraren nozioa Erdi Aroan osatu zen, eta feudalismoarekin harremandua zegoen (ikus Lacarra 1972, Pallaruelo 1988). Artaldean transhumantziari eta gobernuari bide taiutuak ekarri zizkion. Baileraren eta monarkien arteko harremanek gatazka ugari sortu zituzten Erdi Aroan eta baita Ancient Regimen-ean ere. 1789 urteko Frantziako Iraultza Burgesak barreiatu arazi zuen iparreko haranen instituzioen autonomia, Berdin gertatu zitzairen hegoaldeko haranei XIX mendeko liberalismoaren garaipenak tokian tokiko araudien deusezpena areagotu zuenean.

Non dira gaur egunean Pirinio mendietako 49 haranak edo «paisak»? Beren nortasuna ahuldu da, eta beren ezauzgarri kulturalak nahasten dira beste gisatako batasun politiko, juridiko, ekonomiko eta administratiboekin. Alde batetik, printzipado bat, bi estatu moderno eta centralista; hiru erregio frantses (Aquitaine, Midi-Pyrénées eta Languedoc-Roussillon); sei departamendu frantses (Pyrénées Atlantiques, Hautes Pyrénées, Haute-Garonne, Ariège, Aude eta Pyrénées Orientales); milataehun eta hirurogeitasei udalerrri frantses; lau elkarte autonomo espainiar (Cataluña, Aragón, Navarra eta País Vasco); zazpi probintzia espainiar (Gerona, Barcelona, Lérida, Huesca, Zaragoza, Navarra eta Guipúzcoa), eta bostehun eta berrogeitamar udalerrri espainiar.

Beste galdera bat sortzen da: zer esanahi dauka Pirinioetako haranez mintzatzeak, noiz eta «Europako Merkatua», «Europa Batua», eta «Atlantiko Ardatza» eta antzeko esakerek errealitate berrien hotsak ekartzen dituztenean?

Emigrazio handiko alderdia da gaur egunean mendiko Europa. Pirinioetan berdin suertatzen da. Bizimoduak, mendietan zehar artzaintzak bideratuak, «mendiko ekonomia» du izena gaurko burokratentzat, erran nahi baita, jeitsierazko eta autosubsistentziarako ekonomia besterik ez dela. Turismo izendatu da irtenbide-tzat, baina industria hau ez da garatu bertako jendeen kontrolpean.

XXI mendearen aurrean Pirinioen gizarte baserriarren egoera latza da: izugarri murriztu da artzaintza eta nekazaritza; lehenengo kamino zaharren obekuntzak eta berrien erai-kuntzak, ikus-entzuteko komunikabide modernoek hedapenak eta haranen hiriburuen lanpostu industrialek ekarri dituzten modelo hiritarren kontsumoa eta turismo komertziala denbora labur batean bilakatu dira nagusi; etxaldearen garrantzia soziala krisian sartuta, haren erreproduktzioa kinka larrian dago; lurra bere balore sinbolikoa galdu du, eta merkatuzko balore bihurtu da; azkenik, izena, ohore, influentzia eta agintea eukitzeko lehen erabiltzen ziren estrategia bir-formulatu dira.

Amailerako galdera antropologoei berei bota behar diegu: gizarteko egoera hau estrukturala baldin bada, zergaitik ez sartu etnografoak erabiltzan duen bornu analitikoan, bazterreko jendeek beren bizitzan hartzen dituzten bideak, bazter ez den beste nonbaiten hartutako erabakien ondonoak dira?

BIBLIOGRAFIA

- Arizcun Cela, A.** 1988 *Economía y Sociedad en un Valle Pirenaico del Antiguo Régimen: Baztán 1600-1847*. Gobierno de Navarra.
- Augustins, G.** 1981a *Maison et Société dans le Baronnies au XIX siècle*. Chiva 1. et J. Goy (eds.) *Les Baronnies Pyrénées. Anthropologie et histoire, permanences et changements*. Editions de l'École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris.
- 1981b *L'Évolution d'une collectivité paysanne dans les Baronnies pyrénées au XIX siècle*. Celina Bobinska and Joshep Goy (eds.) *Les Pyrénées et les Carpates. XVI XX siècles*. Editions Scientifiques de Pologne.
- Barrena Gonzalez, A.** 1990 *Casa, Herencia y Familia en la Cataluña Rural*. Alianza Universidad, Madrid.
- Block, A.** 1974 *The Mafia of a Sicilian Village, 1860-1960*. Blackwell, Oxford.
- Braudel, F.** 1985 *La Méditerranée: L'Espace et L'Histoire*. Flammarion.
- Bourdieu, P.** 1962 «Célibat et Condition Paysanne», *Études Rurales*, n. 5, 6. 1972 «Les Stratégies matrimoniales dans les Systèmes de Reproduction», *Annales E.S.C.*, n. 4, 5.
- Burns, R.K.**, 1963 «The Circum-Alpine Culture Area: A Preliminary View». In *Anthropological Quarterly* 36,3 (July): 130-55.
- Caro Baroja, J.** 1988 *Sobre el Mundo Ibérico-Pirenaico*, ed. Txertoa.
- Campbell, J.** 1964 *Honour, Family and Patronage*. Clarendon Press, Oxford.
- Cole, J. & E. Wolf** 1974 *The Hidden Frontier: Ecology and Ethnicity in the Alps*.
- Comas d'Argemir, D.** 1978 *Familia y Herencia en el Pirineo Aragonés* (Tesis de Doctorado), Universidad de Barcelona.
- 1980 «Sistema d'Herencia i Straficació Social: les estratègies hereditaries en el Piriniu d'Aragó». *Quaderns de l'I.C.A.*, 2:25-55.
- Comas d'Argemir, D. y Joan J. Pujadas** 1985 *Aladradas y Güellas. Trabajo, Sociedad y Cultura en el Pirineo Aragonés*. Cuadernos de Antropología, Anthropos, Barcelona.
- Davis, J.** 1977 *People of the Mediterranean. An Essay on Comparative Social Anthropology* London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Dumas, M.** 1976 *La Vie Rural dans le Haut Aragon Oriental*, CSIS, Instituto de Estudios Oscenses y de Geografía Aplicada. Huesca.
- Esteba Fabregat, C.** 1971 «Para una Teoría de la Aculturización en el Alto Aragón», *Ethnica*, 2:7-75.
- Franklin, S.H.** 1969 *The European Peasantry: The Final Phase*. London: Methuen
- Goody J., Thirsk J. and Thompson E.P.** (eds.) 1977 *Family and Inheritance. Rural Society in Western Europe 1200-1800*, Cambridge University Press.
- Goy, J.** 1981 *Permanentes et Changements: Les Baronnies Pyrénées au XVII et XIX Siècles*. Celina Bobinska and Joshep Goy (eds.) *Les Pyrénées et les Carpates. XVI XX siècles*. Editions Scientifiques de Pologne.
- Herzfeld, M.** 1980 «Honour and Shame: Problems in the Comparative Analysis of Moral Systems», *Man*. Vol 15, nr. 4.
- Lakarra, J.M.** 1972 *Aragón en el Pasado*, Madrid, Espasa-Calpe.
- Lasslet, P.** 1983 «Family and Household as Work Group and Kin Group: Areas of Traditional Europe Compared». In Richard Wall (in collaboration with Jean Robin and Peter Lasslet) (eds.) *Family Forres in Historic Europe*, Cambridge University Press.
- 1984 «The Family as a Knot of Individual Interests» In Robert McC. Netting, R. R. Will, and Eric J. Arnould (eds.) *Households: Comparative and Historical Studies of the Domestic Group*, University of California Press.
- Lever, A.** 1986 *Honour and Red Herring* *Crotique of Anthropology*, Vol. VI, nr. 3.
- McNeill, N.M.** 1978 *The Metamorphosis of Modern Greece*.
- Moss, D.** 1979 «Bandits and Boundaries in Sardinia» *Man*. Vol. 14, nr. 3.
- O'Neill, B.J.** 1987 *Social Inequality in a Portuguese Hamlet*, Cambridge University Press.
- Pallaruelo, S.** 1988 *Los Pastores del Pirineo*, Madrid, Ministerio de Cultura.
- Peristiany, J.G.** (ed.) 1965 *Honour and Shame. The Values of Mediterranean Society*, Weindelfeld and Nicholson, London.
- Pitt-Rivers, J.** 1954 *People of the Sierra*, Weindelfeld and Nicholson, London.
- Schneider, J. & P. Schneider** 1976 *Culture and Political Economy in Western Sicily*.
- Terradas, I.** 1979 «Els Orígens de la Institució de l'Heure a Catalunya: Vers una interpretació contextual», *Quaderns de l'ICA*, 1:64-97.
- Thirsk, J.** 1969 «Younger Sons in the Seventeenth Century». In *History Liv.* (October): 358-77.
- Wikan, U.** 1984 «Shame and Honour: A Contestable Pair», *Man*. Vol. 19, nr. 4.
- Wolf, E.** 1966 *Peasants*, Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Zonabend, F.** 1984 *The Enduring Memory: Time and History in a French Village*.